

Mitä hallitusohjelmaan on kirjattu osallisuudesta?

Niklas Wilhelmsson,

Demokratia ja vaalit -yksikön päällikkö,

oikeusministeriö

Demokratiaohjelma 2025

Taustaa: Suomalaisen demokratian vahvuudet ja heikkoudet

- Vuonna 2018 Suomi sai täydet pisteet koskien poliittisia ja sosiaalisia oikeuksia ja sijoittui Freedom Housen tekemässä maavertailussa ensimmäiselle sijalle.
- Kansainvälisten tutkimusten mukaan Suomen vaalit ovat Tanskan ohella maailman vapaimmat ja luotettavimmat.
- Tutkimukset osoittavat Suomen olevan lähes kaikilla sosiaalisen ja poliittisen luottamuksen mittareilla kärjessä yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa.
- Suomi sijoittui 2018 YK:n e-demokratiavertailussa ensimmäiselle sijalle.
- Myös muissa demokratiaan ja hallinnon avoimuuteen liittyvissä kansainvälisissä vertailuissa Suomi sijoittuu erinomaisesti. Suomessa on The Legatum Prosperity -indeksin mukaan maailman parhaiten toimiva hallinto. Toiset vertailevat tutkimukset ovat tuoneet esille, että Suomessa on maailman riippumattomin oikeuslaitos, ja että Suomi on maailman kolmanneksi korruptoitumattomin maa. Suomi sijoittuu kolmanneksi lehdistönvapausindeksillä ja 113 vertailumaan joukossa kolmanneksi laillisuusperiaatteen noudattamisessa.

Taustaa: Suomalaisen demokratian vahvuudet ja heikkoudet

- Suomalaisen demokratian heikkoutena voidaan pitää yhteiskunnallisen osallistumisen eriarvoistumista muun muassa iän, koulutuksen, sosioekonomisen aseman ja asuinpaikan mukaan.
- Osallistumisoikeudet ovat suhteellisen laajat. Osallistumisoikeuksien ja kanavien tuntemuksessa ja käytössä (oikeuksien toteutuminen) esiintyy suurta vaihtelua.
- Suomessa äänestysaktiivisuus on laskenut hieman keskimääräistä nopeammin. Vaalien suhteellisuus ei toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Äänestysaktiivisuus laski nopeasti erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla. 2000-luvulla se on pysynyt melko tasaisena. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa äänestysaktiivisuus nousi 72 prosenttiin ja oli korkeammallaan sitten vuoden 1991 eduskuntavaalien. Myös EP-vaalien äänestysaktiivisuus oli korkeimmalla tasolla sitten ensimmäisten Suomessa pidettyjen EP-vaalien.
- Tutkimusten mukaan useimmat kansalaiset vaikuttavat olevan yksimielisiä siitä, että demokratia itsessään on hyvä asia. Tutkimukset myös tukee tulkintaa, jonka mukaan kansalaisten suuremmalle roolille poliittisessa päätöksenteossa on vahvaa tukea.
- Uusina haasteina demokratiaa kohtaan ovat viimeisten vuosien aikana kansainvälisesti nousseet kyberuhat, disinformaation vaikutukset sekä mm. epädemokraattinen, vaaleihin kohdistuva häirintä.

Demokratiapolitiikka ja hallitusohjelman linjaukset

- Perustuslain 14 § 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.
- Julkinen valta voi edistää kansalaisten osallistumismahdollisuuksia kehittämällä lainsäädäntöä (ml. osallistumisoikeudet), informaatio-ohjauksella ja ohjeistuksella, viestinnällä sekä ohjaamalla resursseja demokratian kehittämiseen ja kansalaisvaikuttamisen edistämiseen.
- Viime hallituskaudella toteutettiin demokratiapoliittinen toimintaohjelma (2017-2019), joka pohjautui vuonna 2014 annettuun valtioneuvoston demokratiapoliittiseen selontekoon.

Hallitusohjelman linjaukset

- Pääministeri Rinteen hallituksen ohjelmassa on linjattu, että ”**Käynnistetään vuoteen 2025 ulottuva hallinnonalat ylittävä demokratiaohjelma** (s. 84). Demokratiaohjelmalle keskeistä on kouluopetuksen ja koulujen toimintakäytäntöjen kehittäminen. Sillä myös tuetaan lasten ja nuorten valmiuksia vaikuttaa omassa lähiympäristössään ja laajemmin yhteiskunnassa, ulkopuolisuutta kokevien osallisuuden vahvistamista, kansalaisjärjestöjen autonomian ja toimintaedellytysten turvaamista sekä lähidemokratian vahvistamista.
- **Edistetään aktiivisesti monipuolisia ja vaikuttavia osallistumisen mahdollisuuksia ja suoran demokratian keinoja.** Niitä ovat esimerkiksi käyttäjädemokratia, kansalaisraadit, kuntalaishaastattelut, nuorisovaltuustot, verkkovaltuustot ja osallistuva budjetointi. Lisäksi etsitään keinoja kytkeä pop-up-tilaisuudet ja kevytosallistuminen politiikkaan ja poliittiseen keskusteluun” (s. 79)
- ” **Hallitus turvaa osallisuuden ja monimuotoisen kansalaistoiminnan edellytykset valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti.** Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä vahvistetaan. Eriarvoisuutta torjutaan osallisuudella. Kaikkien mahdollisuutta merkitykselliseen kansalaistoimintaan edistetään ja turvataan järjestöjen toiminnan autonomisuus. Vähemmistöryhmien osallisuutta koulutuksessa parannetaan. Vahvistetaan osallistumisoikeuksien ja aktiivisen osallistumisen toteutumista sekä hyviä väestösuhteita.” (s.79)

Hallitusohjelman linjaukset

Hallitusohjelma liite 9, s.9 ” **Perustetaan parlamentaarinen työryhmä selvittämään puoluelain, vaalirahoituslain ja vaalilain kehittämistarpeita sekä tarvittaessa muuta poliittista toimintaa koskevaa lainsäädäntöä.** Kehitetään vaali- ja puoluerahoituksen ilmoittamista koskevia säädöksiä ja käytäntöjä sen varmistamiseksi, että ilmoitukset antavat oikean kuvan mahdollisia sidonnaisuuksia aiheuttavasta ulkopuolisesta rahoituksesta. Lisätään puolue- ja vaalirahoituksen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä vahvistamalla Valtiontalouden tarkastusviraston oikeutta valvoa ehdokkaiden vaalirahoitusilmoituksia ja saada tätä varten tietoja kolmansilta osapuolilta. Selvitetään keinoja vahvistaa vaalirahoituksen ennakkotietojen ilmoittamista äänestäjille jo ennen vaaleja, helpottaa kampanjatilin perustamista ja tehostaa lakisääteistä lahjoituskattoa.”

Hallitusohjelman liite 9, s. 8 ”**Arvioidaan tarpeet kansalaisaloitejärjestelmän kehittämiseen** esimerkiksi varmistamalla, että aloite ei raukea vaalikauden ja että muutoseikat eivät estä aloitteen sisällön toteuttamista. Lasketaan kansalaisaloitteen allekirjoittamisen ikäraja 15 vuoteen nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseksi.”

Hallitusohjelman linjaukset

Hallitusohjelma s. 152 ”Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa kootaan sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen kuntaa suuremmille itsehallinnollisille alueille. **Alueiden päätöksenteosta vastaavat suorilla vaaleilla valitut valtuutetut. Asukkaiden osallisuutta ja käyttäjädemokratiaa vahvistetaan.**”

Hallitusohjelma s. 79 ”**Kansalaistoimintaa häiritsevää hallintokuormaa puretaan** ja lupakäytäntöjä kevennetään. Selvitetään ja poistetaan pikaisesti muun muassa tulorekisterin aiheuttama tarpeeton kansalaistoimintaa häiritsevä hallinnollinen taakka pienille yhdistyksille.” Hallitusohjelman liite 9, s.8 ”Kansalaisyhteiskunnan resurssien vahvistamiseksi selvitetään mahdollisuutta tukea kansalaisjärjestöjen varainhankinnan kehittämistä.”

Hallitusohjelma s. 84 ”**Säädetään avoimuusrekisteri** parlamentaarisen valmistelun pohjalta kansalaisyhteiskuntaa kuullen. Lain tarkoituksena on päätöksenteon läpinäkyvyyden parantaminen ja sitä kautta epäasiallisen vaikuttamisen torjunta sekä kansalaisten luottamuksen vahvistaminen”

Hallitusohjelma s. 79 ” **Kuulemiskäytäntöjä ja vaikutusten arviointia parannetaan** sekä lisätään kansalaisyhteiskuntaan liittyvää osaamista hallinnossa”.

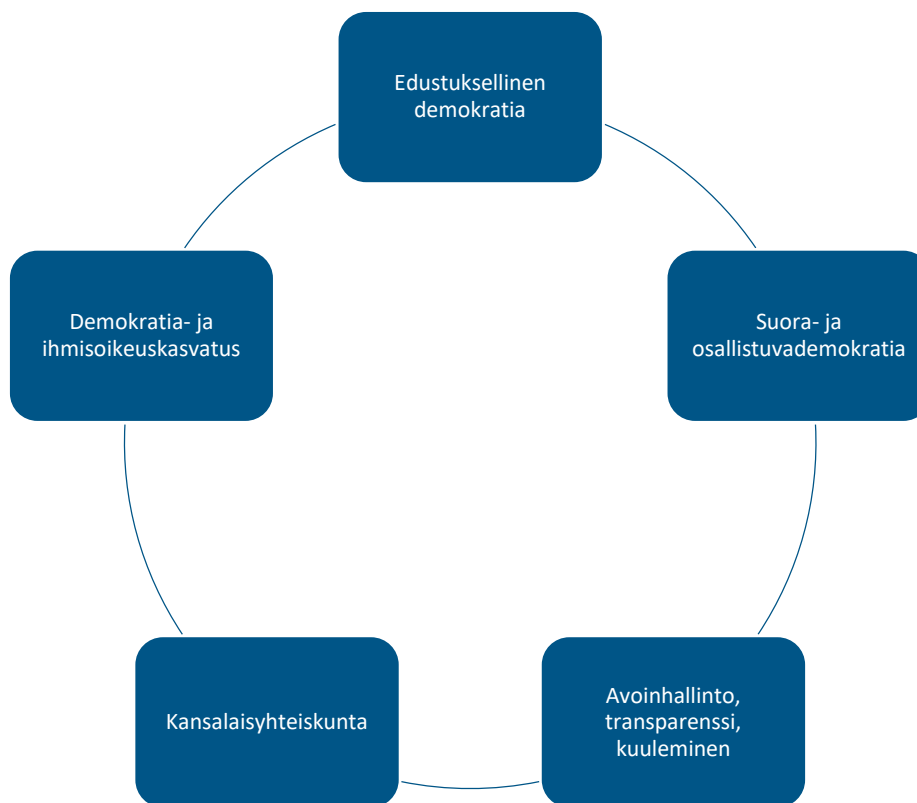
Hallitusohjelma liite 9, s. 8 ” **Lisätään politiikan avoimuutta** ja kansalaisten mahdollisuutta saada tietoa asioista jo käsittelyvaiheessa niin valtakunnallisella kuin kunnallisella tasolla.”

Hallitusohjelma s. 173 ”**Nuorten kuulemisvelvoitetta vahvistetaan** ja sen kehittämiseksi kehitetään uusia työkaluja. Päivitetään demokratiapoliittinen toimintaohjelma ja huomioidaan nuorten osallisuus kyseisessä ohjelmassa.” Hallitusohjelman liite 9, s.8 ” Lasten ja nuorten osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa edistetään esimerkiksi digitaalisin keinoin ja tuetaan medialukutaitojen kehittymistä. Koulujen demokratiakasvatusta lisätään ja niiden yhteiskunnallista

Demokratiaohjelman aihealueet

Demokratiaohjelma pitää sisällään edustukselliseen demokratiaan, suoraan ja osallistuvaan demokratiaan, järjestötoimintaan, hallinnon avoimuuteen ja demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen liittyviä lainvalmistelu- ja kehittämishankkeita.

Demokratiaohjelman sisältö

